

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МАЧУСЬКА ІРИНА БОРИСІВНА

УДК 342.951:3.078.3]:502.7(477)(043.3)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
Світличний Олександр Петрович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
професор кафедри цивільного
та господарського права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Сопілко Ірина Михайлівна,
декан Юридичного факультету
Національного авіаційного університету;

доктор юридичних наук, професор
Городецька Ірина Альбінівна,
професор кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя;

доктор юридичних наук, професор
Дуліба Євгенія Володимирівна,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені акад. С. Дем'янчука»

Захист відбудеться «13» травня 2021 р. о 10:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 в Національному авіаційному університеті за адресою: 03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

З дисертацією можна ознайомитися в науково-технічній бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1, корпус 8-Б.

Автореферат розіслано «9» квітня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю. Л. Юринець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Україна уявляє собою унікальний геологічний регіон світу, на території якого зосереджено 20 тис. родовищ і проявів 111 видів корисних копалин. Мінерально-сировинний комплекс будь-якої країни є запорукою її економічного процвітання, забезпечує економічну, політичну та національну незалежність.

В умовах зростання енергетичних потреб збільшується використання корисних копалин, що провокує збільшення порушень встановлених правил охорони надр. Тому одним із пріоритетних напрямів державної екологічної політики є охорона надр, створення умов екологічно безпечного використання ресурсів надр як невідновлюваного виду природних ресурсів.

Надра як ресурси, що належать до невідновлюваних, потребують особливої охорони та раціонального використання. Держава – єдиний ефективний суб'єкт, наділений важелями контролю та нагляду у сфері надрокористування. Здійснення державними органами контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування відповідно до європейських принципів і стандартів дозволить забезпечити виконання вимог законодавства, спрямованих на здійснення заходів щодо раціонального надрокористування, охорони надр і забезпечення екологічної безпеки.

Необхідною умовою реалізації політичних і соціально-економічних перетворень в Україні є поступове приведення державного управління до рівня європейських стандартів, забезпечення єдиного злагодженого механізму діяльності всіх органів влади. Водночас чинне адміністративно-правове регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування потребує подальшого поглиблення та вдосконалення, адже рівень регулювання адміністративних відносин у сфері надрокористування залишається недостатнім, а певні теоретичні проблеми контрольно-наглядової діяльності у досліджуваній сфері залишаються невирішеними і потребують врегулювання. Відсутність комплексного дослідження адміністративно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні зумовила вибір теми цього дослідження.

Теоретичною базою дисертаційного дослідження постали наукові розробки основоположних засад адміністративно-правового забезпечення досліджуваної сфери таких вітчизняних вчених у галузі адміністративного права, як В. Авер'янов, С. Алексєєв, І. Арістова, С. Алфьоров, В. Бєвзенко, А. Берлач, Д. Беззубов, Ю. Битяк, О. Бондар, В. Галуцько, В. Гаращук, І. Голосніченко, І. Городецька, О. Гулак, П. Діхтєвський, Є. Дуліба, Е. Дмитренко, Є. Додін, В. Доманський, В. Заросило, Н. Золотарьова, Р. Калюжний, І. Кожем'яка, А. Комзюк, Т. Коломоєць, В. Колпаков, О. Кузьменко, В. Курило, Ю. Легеза, В. Ліпінський, Д. Лук'янець, Н. Марфіна, Л. Мендик, О. Олійник, В. Печуляк, С. Петков, О. Піддубний, С. Позняков, Г. Пономаренко, К. Рябець, О. Світличний, І. Сопілко, С. Стеценко, В. Теремецький, М. Удод та інші.

Під час дослідження загальнотеоретичної проблематики правових аспектів забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні було використано науковий доробок таких учених-правознавців: В. Андрейцева, А. Гетьмана, О. Глотова, С. Денісова, Т. Єгорова, В. Зуєва, І. Каракаша, Б. Кіндюка, В. Костицького, М. Краснової, Ю. Краснової, П. Кулинича, І. Курило, В. Ладиченка, Н. Малишевої, А. Статівки, Ю. Шемшученка, М. Шульги та інших.

Комплексний характер дослідження зумовив використання положень, сформульованих зокрема у працях таких вчених, як Н. Гавриш, І. Кізьяков, Р. Кірін, О. Макаренко, Н. Медведєва, О. Олійник, О. Сурілова, Є. Шульга, О. Шем'яков, В. Філатова. Питання незаконного видобутку корисних копалин були предметом дослідження В. Галунька, І. Гиренко, О. Дрозда, О. Єщук, С. Короєда, А. Рибаса, І. Риженко, А. Пашун, О. Черненко та ін.

У дисертації розглянуто праці італійських учених: М. Bessone, V. Cirulli Irelli, R. Caccin, P. La Rocca, Roversi Monaco, Marco Sertorio, які вивчали проблемні питання правового регулювання надрокористування та контрольно-наглядової діяльності в Республіці Італії.

Завдяки доробку цих учених було створено теоретичну основу для розкриття юридичної природи й удосконалення інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування.

Утім, не заперечуючи вагомого внеску названих фахівців варто зазначити, що незважаючи на їхні наукові дослідження й численні публікації окреслене питання в юридичній галузі лишається не дослідженим, тобто залишається поза увагою проблема здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування.

Відсутність теоретичних узагальнень і відповідних практичних рекомендацій негативно впливає на формування та розвиток науки адміністративного права. Низка питань, які стосуються функцій держави, публічного управління, контролю (нагляду), реформування системи державного управління, принципів їх діяльності, особливостей застосування та реалізації інституту адміністративної відповідальності в досліджуваній сфері понині залишається без належного правового регулювання та науково-теоретичного забезпечення, що обґрунтовує актуальність аналізованого дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень та науково-технічних розробок на період 2020 р., затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р., Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р. Дисертацію виконано відповідно до планів комплексної науково-дослідної теми Юридичного інституту Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені

Вадима Гетьмана» «Угода про асоціацію України з ЄС як основа розвитку її національного законодавства (номер державної реєстрації 0115 U 003418), науково-дослідницької роботи «Сучасні тенденції розвитку національного інформаційного законодавства» (номер державної реєстрації 0118 U000548) кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України, Проекту європейських стандартів у сфері надкористування «Європейські стандарти надкористування та їх імплементація в Українське законодавство» (Спільний проект європейських стандартів у сфері надкористування Пряшевського університету (Словаччина) та Тернопільської обласної організації Асоціації українських правників. Пряшів/Тернопіль 2017 р.).

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні вченої ради Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (протокол № 10 від 26 квітня 2016 р.).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає у розробленні цілісної концепції правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні, формулювання на зазначеній основі теоретичних узагальнень і практичних рекомендацій для удосконалення нормативного забезпечення цієї діяльності. Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі завдання:

- з'ясувати історико-правові аспекти розвитку контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні;
- проаналізувати генезу контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування на теренах українських земель;
- виявити теоретичні проблеми адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності, що стосуються категоріального апарату, який застосовується в межах адміністративно-правової регламентації контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування;
- розкрити поняття та сутність інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування;
- визначити систему суб'єктів здійснення державної контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування;
- з'ясувати коло суб'єктів здійснення громадського контролю у сфері надкористування;
- охарактеризувати особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері промислової безпеки та охорони праці у надкористуванні;
- окреслити особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр;
- виокремити особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, надкористування;

– визначити шляхи удосконалення контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в контексті європейської інтеграції України та виконання нею міжнародно-правових зобов'язань;

– розкрити особливості інституту адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надкористування та сформулювати пропозиції щодо його удосконалення;

– внести науково обґрунтовані пропозиції теоретичного та практичного характеру, спрямовані на удосконалення нормативно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають при здійсненні контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні.

Предметом дослідження виступають концептуальні засади діяльності органів контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання. Їх застосування характеризується системним підходом, що дало можливість дослідити проблеми в єдності їх юридичної форми і соціально-правового змісту.

Загальнонауковий діалектичний метод дозволив розглянути правові явища та процеси у їх розвитку та взаємозв'язку, виявити основні тенденції розвитку та напрями вдосконалення правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні. Методи аналізу та синтезу, дедукції й індукції використано для дослідження теоретичних і практичних проблем правового регулювання цієї діяльності.

За допомогою історичного методу було досліджено тенденції історичного розвитку органів контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в період з IV тис. р. до н. е. – до XXI ст. (підрозділ 1.1). Через застосування системно-структурного методу з'ясовано внутрішню структуру системи контрольно-наглядових органів у сфері надкористування та виявлено недоліки її інституційного й нормативного забезпечення (підрозділи 2.1, 2.2, 4.1, 4.2, 4.3). За допомогою функціонально-правового методу досліджено ефективність виконання контрольно-наглядовими органами покладених на них завдань і функцій (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3). З використанням логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (розділи 1, 2, 3), зокрема з'ясовано сутність термінів «контрольно-наглядова діяльність» (підрозділ 1.2), «надра» (підрозділ 1.2), «контрольно-наглядова діяльність у сфері надкористування» (підрозділ 1.2), «інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування» (підрозділ 1.3); встановлено відмінності між суміжними поняттями (розділ 1). Порівняльно-правовий метод покладено в основу аналізу вітчизняного законодавства щодо контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування на предмет узгодженості з положеннями відповідних міжнародних угод і конвенцій та зарубіжного законодавства (підрозділ 4.1).

Методи моделювання та прогнозування, формально-юридичний метод були використані для розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства у сфері надрокористування (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2).

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції спираються на вимоги формальної логіки щодо несуперечності, послідовності та обґрунтованості суджень.

Нормативною базою дослідження є Конституція України, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, міжнародно-правові договори та угоди, що регулюють питання контрольно-наглядової діяльності надрокористування.

Емпіричну основу дослідження становлять статистичні дані, акумульовані контрольно-наглядовими органами у сфері надрокористування, адміністративна та інша правозастосовна практика.

Наукова новизна одержаних результатів зумовлюється тим, що дисертація є першим комплексним дослідженням адміністративно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. У дисертації обґрунтовуються нові для науки адміністративного права та важливі для правозастосовної практики положення й висновки, що запропоновані здобувачем особисто, а саме:

у перше:

– сформульовано концептуальне бачення адміністративно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні – як правової категорії, під якою розуміється закріплена нормами адміністративного права система заходів організаційно-правового, інформаційного та фінансового характеру, спрямованих на суб'єктів надрокористування, які здійснюються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими особами, покликаними забезпечити виконання інтересів держави, суспільства та громадян у сфері надрокористування;

– обґрунтовано доцільність створення спеціального підрозділу Гірничої поліції як органу контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування України та запропоновано перелік повноважень, прав і обов'язків цього органу;

– надано визначення поняття «адміністративно-правовий статус гірничої поліції»: урегульоване сукупністю норм адміністративного права юридичне становище, котре являє собою сукупність прав і обов'язків, відповідно до яких гірничої поліція виконує контрольно-наглядові функції з метою охорони ресурсів надр і забезпечення безпеки гірничих підприємств;

– здійснено дослідження історико-правових аспектів формування інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування на території України;

– здійснено періодизацію виникнення і розвитку інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні, виокремлено періоди починаючи з епохи палеоліту (кінець IV тис. р. до н. е. до сучасного періоду), деякі з них поділено на етапи:

I період: перший етап – палеоліт (кінець IV – початок III тис. рр. до н.е.); другий етап – мезоліт (10 тис. – 7 тис. рр. до н. е.); третій етап – трипільська культура (VI–III тис. рр. до н. е.).

II період: Київська Русь (IX–XII ст.).

III період: перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського і Польського королівства (друга половина XIV – XV ст.).

IV період: Українське Козацтво (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.).

V період: перебування Західноукраїнських земель у складі Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).

VI період: перебування земель України у складі Російської імперії (початок XVIII – початок XX ст.), що поділено на етапи: перший етап (початок XVIII ст.); другий етап (середина XVIII ст. – кінець XVIII ст.); третій етап (кінець XVIII ст. – поч. XIX ст.); четвертий етап (середина XIX ст. – поч. XX ст.).

VII період: перебування українських земель у складі Радянського Союзу (1917–1991), що поділений на етапи: перший етап (початок XX ст.); другий етап (30–40 рр. XX ст.); третій етап (50–60 рр. XX ст.); четвертий етап (70–80 рр. XX ст.).

VIII період: незалежної України (1990 р. – дотепер), що поділений на етапи: перший етап (1991–1993); другий етап (1993–1998); третій етап (поч. 2000–2010); четвертий етап (2010 – донині);

– здійснено дослідження законодавства та історико-правових аспектів формування інституту контрольно-наглядової діяльності в Республіці Італія;

– обґрунтовано доцільність запозичення досвіду *Polizia Mineraria* в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС та вдосконалення інституту контрольно-наглядової діяльності в Україні;

удосконалено:

– положення про доцільність подальшого дослідження та адаптації до українських реалій позитивного досвіду розвинених Європейських країн, враховуючи стратегічні плани України на вступ до Європейського Союзу, необхідність наближення законодавства України у сфері публічного адміністрування надрокористування до законодавства Європейського Союзу;

– правовий статус громадських екологічних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища;

– твердження про необхідність уніфікації державної контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування шляхом концентрації контрольно-наглядових повноважень у межах Державної екологічної служби України, що значно спростить відповідні контрольно-наглядові провадження,

істотно зменшить кількість контрольно-наглядових заходів, підвищить ефективність їх здійснення;

- наукові положення щодо особливостей здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування України;

- необхідність перерозподілу контрольно-наглядових повноважень у сфері надрокористування між органами спеціальної компетенції: Державною екологічною інспекцією України, Державною службою геології та надр і Державною службою України з питань праці;

- юридичне визначення поняття «надра» та «надрокористування»;

дістали подальшого розвитку:

- ідеї щодо ухвалення низки спеціальних законодавчих актів, спрямованих на деталізацію контрольно-наглядової діяльності, які стосуються окремих видів корисних копалин і відходів гірничого виробництва – Законів України: «Про громадський екологічний контроль» (із зазначенням окремих розділів «Громадський контроль у сфері надрокористування»; «Про контроль і нагляд за використанням та видобутком дорогоцінного каміння в Україні»; «Про контроль (нагляд) за використанням відходів гірничих підприємств»;

- пропозиції удосконалення норм Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу України про надра, законів України «Про Національну поліцію», «Про відходи»;

- пропозиції щодо прийняття «Положення про Гірничу поліцію України» та внесення змін до Положення «Про Державну екологічну інспекцію України»;

- визначення напрямів удосконалення функцій громадського контролю у сфері надрокористування представниками екологічних громадських організацій як суб'єктами громадського екологічного контролю та здійснення громадського контролю представниками екологічних громадських організацій спільно з громадськими екологічними інспекторами та представниками підрозділу спеціальної гірничої поліції;

- напрями та конкретні пропозиції щодо підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності Державної екологічної інспекції України шляхом передання частини повноважень цієї інспекції від Державної служби України з питань праці та Державної служби геології й надр;

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідній роботі – як основа для подальших досліджень в межах науково-дослідної теми «Угода про асоціацію України з ЄС як основа розвитку її національного законодавства (номер державної реєстрації 0115 U 003418; довідка ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» від 23.12.2020); при виконанні НДР «Сучасні тенденції розвитку національного інформаційного законодавства (номер державної реєстрації 0118U00548; акт юридичного факультету

Національного університету біоресурсів і природокористування України від 17.01.2021);

– у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право України», «Екологічне право України» (акт впровадження ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» від 18.01.2021);

– у правотворчій діяльності – при розробленні нових нормативно-правових актів і для вдосконалення адміністративного, екологічного та гірничого законодавства;

– у правозастосовній діяльності – для регулювання відносин у сфері надкористування органами державної влади.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, ґрунтуються на власних дослідженнях авторки. У статті «Формування інституту контрольної діяльності у сфері надкористування в період СРСР», підготовленій спільно з О. Світличним, авторкою визначено особливості формування зазначеного інституту.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднено дисертанткою на таких міжнародних наукових і науково-практичних конференціях: «Актуальні теоретичні та всеукраїнські науково-практичні проблеми наближення законодавства України до права Європейського Союзу» (м. Київ, 15 березня 2019 р.); «Наближення законодавства України до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» (м. Київ, 9 грудня 2019 р.); «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (м. Київ, червень 2018 р.); «Юридичний дискус у контексті міжкультурної комунікації та перекладу» (м. Київ, 1 грудня 2016 р.); «Стан та тенденції розвитку економіки, обліку, фінансів і права» (м. Київ, 9 липня 2020 р.); «Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (м. Харків, 4–5 грудня 2020 р.). А також на міжнародних науково-практичних інтернет-конференціях «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 7 жовтня 2020 р.) та «Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020» (м. Дніпро, 3–4 грудня 2020 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли відображення у 32 наукових публікаціях, серед яких 1 колективна монографія, 1 збірник «Проект європейських стандартів у сфері надкористування», 20 статей, серед яких 15 опубліковано у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 5 статей – у зарубіжних виданнях, 10 – тези доповідей на конференціях та інших заходах.

Структура й обсяг дисертації. Мета й завдання дослідження зумовили структуру роботи, що складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 411 сторінок. Список використаних джерел містить 638 найменувань на 52 сторінках, додатки викладено на 4 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами й грантами, визначено мету і сформульовано завдання, визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, зазначено особистий внесок здобувачки, наведено дані щодо апробації результатів дослідження, визначено структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічний аналіз контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування» складається з трьох підрозділів, у яких розкрито генезу становлення та розвитку контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні, поняттєво-категоріальний апарат дослідження, інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування.

У *підрозділі 1.1. «Генеза становлення та розвитку контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні»* проводиться детальний аналіз виникнення й розвитку інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні, наводиться періодизація процесу виникнення відносин контролю і нагляду. Акцентується увага, що історичні періоди дослідження розглянуто з метою формування підвалин інституту надрокористування.

Проаналізовано період розвитку ранньої цивілізації на території України – палеоліту (кінець IV – початок III тис. до н. е.) та мезоліту (10 тис. – 7 тис. до н. е.). У цей період використання корисних копалин стало першою в історії людства діяльністю, яка стала поштовхом для формування підвалин інституту надрокористування на території сучасної України.

Обґрунтовано, що первинні форми управлінських відносин і відносин контролю у сфері надрокористування були започатковані в період трипільської культури (VI–III тис. років до н. е.).

Здійснено дослідження інституту надрокористування в період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (IX–XIII ст.). Під час перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського (друга половина XIV ст. та в складі Польського королівства (друга половина XIV – XV ст.)). Охарактеризовано контрольно-наглядову діяльність у період Українського Козацтва (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.), під час перебування Західноукраїнських земель у складі Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) імперії (кінець XVIII – початок XX ст.); у складі Російської імперії та в складі СРСР. Проаналізовано становлення інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в період незалежної України.

Констатовано, що в різний історичний період інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування мав як переваги, так і недоліки.

У підрозділі 1.2. «Поняттєво-категоріальний апарат дослідження у сфері надрокористування» проаналізовано проблеми адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності, що стосуються категоріального апарату, який застосовується в межах адміністративно-правової регламентації контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування.

Здійснено дослідження доктринальних визначень правових категорій: «надра», «надрокористування», «діяльність», «правова діяльність», «юридична діяльність», «управлінська діяльність», «контрольно-наглядова діяльність», «контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування».

Проаналізовано вітчизняне та зарубіжне законодавство. Охарактеризовано поняття «надра» як юридична категорія, виокремлено її складові. Встановлено, що вітчизняне законодавство про надра не містить визначення поняття «надра» та «надрокористування». Надано авторське визначення поняття «надрокористування». Уточнено поняттєво-категоріальний апарат контрольно-наглядової діяльності через такі категорії: «діяльність», «правова діяльність», «юридична діяльність», «управлінська діяльність», «контрольно-наглядова діяльність», «контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування». Сформульовано концептуальне бачення адміністративно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні як правової категорії.

У підрозділі 1.3. «Інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування: сутність, зміст і місце в системі адміністративного права» розкрито сутність, зміст і місце інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Визначено процедури здійснення контрольно-наглядової діяльності у зазначеній сфері та досліджено їх зміст, проаналізовано механізм контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування (принципи, мету, форми і методи контрольно-наглядової діяльності).

Визначено сутність інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування як комплексного правового інституту, що включає правові норми, які регулюють однорідну діяльність уповноважених суб'єктів публічної адміністрації. Встановлено, що інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування притаманний регулятивно-охоронний характер. Доведено, що правові норми, які формують інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування, належать до різних галузей права: конституційного, адміністративного, господарського, цивільного, екологічного, гірничого, земельного, трудового та інших галузей права, що вказує на його комплексний (міжгалузевий) характер. Встановлено, що об'єктом контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування є діяльність щодо видобутку корисних копалин. Суб'єктами державного контролю (нагляду) у сфері надрокористування є центральні органи виконавчої влади, що здійснюють контрольні функції у сфері геологічного вивчення надр, їх раціонального використання й охорони, а також

здійснюють наглядові функції за веденням робіт з геологічного вивчення надр.

Зазначено, що контрольно-наглядова діяльність є однією із форм реалізації державної влади, котра забезпечує дотримання законності щодо раціонального використання надр та їх охорони в процесі діяльності гірничодобувних підприємств і геологічного вивчення надр.

Встановлено, що інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування уявляє собою сукупність відокремлених і взаємопов'язаних правових норм щодо правової охорони та використання надр, які утворюють частину галузі адміністративного та екологічного права та регулюють певну групу однорідних суспільних відносин. Виокремлено характерні особливості інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування.

Розділ 2 «Владно-управлінська діяльність публічних органів у сфері надрокористування» складається з двох підрозділів, у яких розкрито діяльність суб'єктів здійснення державної контрольно-наглядової діяльності та суб'єктів здійснення громадського контролю у сфері надрокористування.

У підрозділі 2.1. «Суб'єкти здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування» встановлено систему суб'єктів здійснення державної контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Визначено елементи та зв'язки цієї системи.

Зроблено дослідження термінів та їх співвідношення: «суб'єкт» – «суб'єкт права» – «суб'єкт правовідносин» – «суб'єкт адміністративного права» – «суб'єкти державного контролю і нагляду» – «суб'єкти державного контролю і нагляду у сфері надрокористування»; «об'єкт» – «об'єкт контролю» – «об'єкт контролю у сфері надрокористування», що дозволило упорядкувати терміни у зазначеній сфері та сформулювати їх дефініції.

Надано авторське визначення об'єкта контролю та суб'єкта державного контролю (нагляду) у сфері надрокористування. Досліджено співвідношення об'єкта і предмета контролю у сфері надрокористування. Встановлено ознаки державного контролю у сфері надрокористування, що полягають у наявності таких компонентів, як об'єкти і суб'єкти, межі застосування контролю (контроль за геологічним вивченням надр, за їх використанням та охороною); державно-владний характер; правовий характер; метод державного контролю.

Визначено, що предметом контролю у сфері надрокористування є правовідносини, які виникають з приводу дотримання встановленого законодавством про надра порядку щодо повноти геологічного вивчення надр, надання достовірної інформації щодо геологічної будови надр, дотримання правил використання надр, недопущення самовільного видобутку корисних копалин.

Проаналізовано діяльність органів публічної влади загальної та спеціальної компетенції у сфері надрокористування в Україні. Проаналізовано діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України як органів загальної компетенції, а також

Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Державної екологічної інспекції України, Державної служби геології та надр України, Державної служби України з питань праці як органів спеціальної компетенції, що здійснюють контрольню-наглядові повноваження у сфері надрокористування.

Констатовано наявність внутрішніх зв'язків вертикального та горизонтального характеру між державними органами публічної влади загальної та спеціальної компетенції, а також зв'язки, що інтегрують державні органи контрольню-наглядової діяльності у сфері надрокористування в загальну систему суб'єктів контрольню-наглядової діяльності.

Приділено ґрунтовну увагу генезі становлення та реформування системи контрольню-наглядових органів у сфері надрокористування, детально аналізується правовий статус Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, до основних завдань якого належать: здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, у тому числі й надр. Досліджено, що за час існування (з 1991) назва Міністерства зазнала певних змін, а саме: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України (1991); Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України (1995); Міністерство екології та природних ресурсів України (2005).

Зроблено висновок, що постійне реформування системи органів виконавчої влади, яке суттєво впливає на діяльність публічної адміністрації у сфері надрокористування, є не завжди виправданим, а інколи призводить до неефективного виконання публічною адміністрацією поставлених завдань. Проаналізовано, що суттєвим недоліком органів публічної влади у сфері надрокористування є наявність дублювання повноважень.

Акцентовано увагу на наявності дублювання функції контролю за раціональним використанням природних ресурсів, у тому числі й надр, у повноваженнях органів загальної та спеціальної компетенції, а саме: Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України та Державної екологічної інспекції України (пп. 2 п. 4).

Підкреслено, що існуюча наразі структура органів спеціальної компетенції у сфері надрокористування потребує вдосконалення щодо розподілу повноважень. Дублювання повноважень спостерігається і у органів спеціальної компетенції, що здійснюють контрольні й наглядові повноваження у сфері надрокористування – у Державній екологічній інспекції України (нагляд і контроль у сфері охорони та раціонального використання надр) та Державній службі геології та надр України (державний геологічний контроль і контроль за раціональним та ефективним використанням надр).

Доведено, що важливою передумовою забезпечення своєчасного й ефективного державного контролю та нагляду у сфері надрокористування є чітке визначення суб'єктів його здійснення з урахуванням їх оптимального

складу, однозначного та обґрунтованого розподілу повноважень, сфер компетенції, завдань і функцій, а також відповідного законодавчого закріплення.

Вносяться пропозиції щодо його вдосконалення. Обґрунтовано, що з метою уникнення дублювання контрольних повноважень у сфері охорони та раціонального використання природних ресурсів, у тому числі й надр, доцільно зосередити ці повноваження за Державною екологічною інспекцією України. Повноваження щодо здійснення функції контролю за геологічним вивченням надр доцільно зосередити за Державною екологічною інспекцією України.

У підрозділі 2.2. «Суб'єкти здійснення громадського контролю у сфері надрокористування» встановлено, що значну роль у забезпеченні законності й правопорядку в процесі здійснення контрольної діяльності у сфері надрокористування відіграє громадський екологічний контроль.

Досліджено формування інституту громадського контролю у сфері охорони та раціонального використання природних ресурсів, у тому числі й надр, що отримало свій розвиток на початку 90-х рр. і спричинило ухвалення наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища» (1994); «Положення про громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища», затвердженого Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки (1999); «Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля», затвердженого Наказом Міністерства екології та природних ресурсів (2002). Підкреслено доцільність вдосконалення правового регулювання громадського контролю у сфері охорони та раціонального використання природних ресурсів, у тому числі й надр.

Встановлено, що громадський контроль у сфері надрокористування не має нормативного документу, який би регулював положення щодо вище зазначених суб'єктів контролю. Досліджено правовий статус громадського інспектора з охорони довкілля, у тому числі з охорони надр. Зазначено, що громадський екологічний контроль у сфері надрокористування є не тільки невід'ємною складовою державного управління, а й найважливішим чинником розвитку громадянського суспільства, потужним фактором залучення громадян України до заходів охорони та раціонального використання надр.

Досліджено правовий статус громадського інспектора з охорони довкілля, у тому числі з охорони надр. Обґрунтовано доцільність вдосконалення інституту громадського контролю у сфері надрокористування, окреслено коло проблем, що зменшують ефективність діяльності громадських інспекторів.

Констатовано, що однією з проблем, котра потребує вирішення, є відсутність таких форм здійснення громадського контролю, як громадські слухання, участь громадськості у роботі колегіальних органів публічної влади.

Встановлено ознаки громадського екологічного контролю: 1) об'єднання громадян, що здійснюють контрольну діяльність з певною метою; 2) громадський контроль є інструментом громадської оцінки діяльності підконтрольних об'єктів їхніх соціальних завдань; 3) є складовою системи публічного управління. Встановлено поділ суб'єктів громадського екологічного контролю у сфері надрокористування на такі види: 1) контроль, що здійснюють громадські інспектори з охорони довкілля; 2) контроль, що здійснюють громадські екологічні організації. Надано визначення поняття «громадський контроль у сфері надрокористування».

Встановлено, що в законодавстві України відсутнє положення про особливості здійснення громадського контролю у сфері надрокористування.

Підкреслено доцільність отримання спеціальної освіти для громадських інспекторів з охорони довкілля, у тому числі й у сфері надрокористування. Констатовано, що однією з ключових проблем здійснення дієвого та реального громадського контролю є відсутність належного рівня матеріально-технічного забезпечення діяльності громадських інспекторів у сфері охорони та раціонального використання природних ресурсів, у тому числі й у сфері надрокористування.

Обґрунтовано доцільність ухвалення Закону України «Про громадський екологічний контроль» з окремим розділом «Громадський контроль у сфері надрокористування». Запропоновано надати громадським інспекторам, які здійснюють контрольні функції у сфері надрокористування, статус громадських інспекторів з охорони надр. Запропоновано внести доповнення до Кодексу України про надра, сформульовано поняття «громадський контроль у сфері надрокористування».

Досліджено право громадян на участь у процесі здійснення екологічного управління, контролю і нагляду, яке передбачено нормами міжнародного права (Оргузька Конвенція, Декларація Ріо-де-Жанейро). Проаналізовано діяльність громадських екологічних організацій як суб'єктів громадського екологічного контролю у сфері надрокористування. Обґрунтовано доцільність залучення до здійснення функції громадського контролю у сфері надрокористування представників екологічних громадських організацій як суб'єктів громадського екологічного контролю. Запропоновано визнати доцільним здійснення громадського контролю представниками екологічних громадських організації спільно з громадськими екологічними інспекторами. З метою запобігання здійснення правопорушень при проведенні перевірок громадськими екологічними інспекторами, а також представниками екологічних організацій, запропоновано проводити такі перевірки спільно із спеціальними підрозділами Гірничої поліції.

Розділ 3 «Здійснення контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування» складається із трьох підрозділів, присвячених аналізу системи і структури, адміністративно-правового статусу суб'єктів публічної адміністрації, ролі органів державної влади у сфері надрокористування та визначенню шляхів удосконалення їх діяльності.

У підрозділі 3.1. «Особливість здійснення Державною службою України з питань праці контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування» досліджено формування інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері промислової безпеки, охорони праці. Встановлено генезу розвитку інституту промислової безпеки, охорони праці у сфері надрокористування. З'ясовано, що формування інституту гірничого нагляду і контролю у сфері надрокористування почало здійснюватися з 1991 року, коли було утворено Державний комітет України з нагляду за безпечним веденням робіт у промисловості та гірничого нагляду. Досліджено процес становлення і нормативного забезпечення інституту охорони праці у сфері надрокористування. Зазначено, що інститут охорони праці у сфері надрокористування включає норми, які встановлюють загальні вимоги охорони праці, а також норми, котрі містять додаткові заходи охорони праці та безпеки праці на гірничих підприємствах. Гірниче підприємство уявляє собою цілісний технічно та організаційно відокремлений майновий комплекс засобів і ресурсів для видобутку корисних копалин, належить до одного із найнебезпечніших підприємств, а гірнича діяльність потребує застосування особливих заходів забезпечення безпеки людини при геологічному вивченні, розробці надр. Підкреслено, що контроль і нагляд мають охоплювати всю систему заходів зі створення здорових і безпечних умов праці при здійсненні видобутку корисних копалин.

Встановлено особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері промислової безпеки, охорони праці у сфері надрокористування, що здійснюються Державною службою України з питань праці. Зазначено, що ця служба, нарівні з функціями управління, охорони й гігієни праці, здійснює державний нагляд (контроль) за виконанням законів та інших нормативно-правових актів з питань промислової безпеки, охорони праці й діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки та потенційно небезпечними об'єктами. Обґрунтовано доцільність створення Гірничої поліції та передання певних повноважень цьому органу, а саме: дотримання законодавства у сфері охорони праці в частині здійснення державного гірничого нагляду й безпечного ведення робіт на гірничих підприємствах під час видобутку корисних копалин та їх переробки; здійснення контролю і нагляду при проведенні геологічних і маркшейдерських робіт під час дослідно-промислової розробки та експлуатації родовищ корисних копалин; під час консервації гірничих підприємств; здійснення контролю за своєчасністю та об'єктивністю розслідування нещасних випадків на гірничому виробництві.

Обґрунтовано доцільність передання повноважень: щодо надання гірничих відводів на розробку родовищ корисних копалин, будівництво та експлуатацію підземних споруд та інших цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин; здійснення нагляду (контролю) за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду – до Державної служби геології та надр України.

У підрозділі 3.2. «Особливість здійснення Державною службою геології та надр України контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування» приділено увагу генезі формування контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Підкреслено, що одним із перших кроків незалежної України стало формування спеціального органу, який здійснює контрольні-наглядові функції у сфері надрокористування (геологічний контроль за геологічним вивченням і використанням надр) – Державної служби геології та надр України. Досліджено процес становлення та нормативного забезпечення інституту геологічного контролю у сфері надрокористування, а саме: Державного комітету України з геології та використання надр, що в межах визначеної компетенції здійснював геологічне вивчення та використання надр; Державної геологічної служби України; Державної служби геології та надр України. Констатовано, що на формування Державної служби геології та надр України вплинули положення адміністративної реформи, проаналізовано правовий статус цього органу як одного із ключових у сфері контрольної-наглядової діяльності надрокористування. Проаналізовано співвідношення повноважень Державної служби геології та надр України, Державної екологічної інспекції України та Державної служби України з питань праці; запропоновано вважати доцільним перерозподіл повноважень цих органів.

З метою удосконалення законодавства у сфері надрокористування запропоновано внести доповнення до певних законодавчих актів, а саме: до КУпН; Земельного кодексу України; Закону України «Про охорону земель»; Гірничого закону України.

У підрозділі 3.3. «Особливість здійснення Державною екологічною інспекцією України контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування» проаналізовано діяльність Державної екологічної інспекції України. Обґрунтовано доцільність посилення ролі Державної екологічної інспекції України шляхом надання їй статусу служби (Державна екологічна служба України) та статусу правоохоронного органу з подальшим підпорядкуванням Міністерству внутрішніх справ України.

Встановлено, що діяльність Державної екологічної інспекції України містить певні недоліки, що потребує вдосконалення її діяльності. Запропоновано внести зміни до Положення «Про Державну екологічну інспекцію України».

Акцентується увага на вдосконаленні структури Державної екологічної інспекції України шляхом включення до її складу відділу екологічного нагляду (контролю) за використанням надр. Уявляється доцільним підпорядкувати Департамент державного геологічного контролю, що належить до складу Державної служби геології та надр України, Державній екологічній інспекції України. Зазначено доцільним включити до структури Департаменту державного геологічного контролю відділ контролю за геологічним вивченням надр, до повноважень якого належить контроль: за повнотою вивчення геологічної будови надр; за обґрунтованістю напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр; за

повнотою відомостей про кількість запасів корисних копалин; за відповідністю геологорозвідувальних робіт державним контрактам і замовленням. До складу Департаменту державного геологічного контролю включити: відділ контролю за методичним забезпеченням геологічного вивчення надр, до повноважень якого належатимуть: контроль за застосуванням методик і технологій для геологічного вивчення надр; методичне забезпечення проведення робіт з геологічного вивчення та використання надр.

Розділ 4 «Шляхи удосконалення організаційно-правових засад контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування» складається з трьох підрозділів, у яких сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства в аналізованій сфері.

У підрозділі 4.1. «Удосконалення контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування в контексті європейської інтеграції України та виконання нею міжнародних зобов'язань» акцентовано увагу на тому, що вирішення проблем у сфері надрокористування неможливе без міжнародного співробітництва. Окреслено коло проблем у сфері надрокористування, що потребують обов'язкового вирішення, з огляду на інтеграцію України до світової економічної системи. Підкреслено, що наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері надрокористування дасть можливість забезпечити дотримання стандартів і норм при використанні й охороні корисних копалин.

Проаналізовано Директиви ЄС, спрямовані на встановлення єдиних стандартів у сфері надрокористування, а саме: Директива ЄС 2011/92/ЄС; Директива 2006/21/ЄС; Директива 94/22/ЄС; Директива 2006/118/ЄС. Доведено, що особливого значення в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС набувають норми Директиви ЄС 94/22/ЄС, яка встановлює основоположні та принципові вимоги до процедури надання надр у користування. Запропоновано відповідно до положень Директиви ЄС 94/22/ЄС внести доповнення до Кодексу України про надра – щодо запровадження переходу від чинної системи отримання спеціальних дозволів на користування надрами до укладення договорів про використання надр.

Запропоновано внести доповнення до ст. 1 Закону України «Про відходи» – визначення поняття «відходи видобувної промисловості». Запропоновано ухвалити законодавчий акт «Контроль (нагляд) за використанням відходів гірничих підприємств», а також внести доповнення до Розділу VII ст. 60 Кодексу України про надра.

Проаналізовано діяльність Європейської екологічної агенції як органа контрольної-наглядової діяльності щодо забезпечення незалежною інформацією про стан навколишнього середовища та проведення державного екологічного моніторингу. Зроблено висновок, що співробітництво з Європейською екологічною агенцією є одним із інструментів, які сприятимуть подальшій інтеграції України до ЄС у сфері надрокористування.

Досліджено історико-правові аспекти розвитку надрокористування Республіки Італія та встановлено історичні періоди формування цього

інституту, а саме: I період – кам'яна доба; II період – бронзова доба (кінець IV – початок I тис. до РХ); III період – III ст. до РХ; IV період – епоха Відродження (XIV–XVI ст.); V період – середина XVIII ст. – XIX ст.; VI період (сучасний) – поч. XX ст. – понині. Проаналізовано норми законодавства ЄС і законодавства Республіки Італія у сфері надрокористування, контролю і нагляду в зазначеній сфері. Визнано, що законодавство Республіки Італія у сфері надрокористування отримало значний розвиток, починаючи з 1928 року. Досліджено законодавство Республіки Італія у сфері надрокористування та повноважень гірничої поліції (*Polizia Mineraria*) Республіки Італія як органу контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Встановлено, що контрольно-наглядові функції, які здійснюють підрозділи гірничої поліції (*Polizia Mineraria*), значно впливають на стан безпеки діяльності гірничого підприємства.

Підкреслено, що діяльність гірничої поліції здійснює значний вплив щодо забезпечення безпеки на гірничих підприємствах і сприяє зменшенню правопорушень. Встановлено доцільність запозичення досвіду гірничої поліції Республіки Італія (*Polizia Mineraria*), в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС та з метою вдосконалення інституту контрольно-наглядової діяльності в Україні.

У підрозділі 4.2. «Удосконалення інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування» зацентровано увагу на тому, що незважаючи на наявність в Україні потужної мінерально-сировинної бази, у сфері надрокористування існують значні проблеми (незаконний видобуток корисних копалин, недостатні обсяги проведення геолого-зйомочних, пошукових і розвідувальних робіт). Підкреслено, що однією з найважливіших проблем у сфері надрокористування є незаконний видобуток корисних копалин (покладів бурштину, вугілля). Аргументовано, що незаконний видобуток корисних копалин, у тому числі й бурштину, має екологічні, юридичні, соціальні та економічні наслідки. Зазначено, що нарівні з проблемою незаконного видобутку корисних копалин не менш гострим питанням є забезпечення безпеки та здоров'я людей при проведенні гірничих робіт і геологічного вивчення надр. Встановлено, що одним із необхідних кроків у вирішенні проблеми незаконного видобутку корисних копалин, у тому числі й бурштину, є вдосконалення правового регулювання та посилення інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. З метою удосконалення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування є доцільним ухвалення Закону України «Про контроль і нагляд за використанням та видобутком дорогоцінного каміння».

З метою посилення ролі інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування обґрунтовано доцільність формування спеціального підрозділу Гірничої поліції як органу контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування та її підпорядкування МВС. Підкреслено, що діяльність Гірничої поліції має бути спрямована на

протидію незаконному видобутку корисних копалин, профілактику правопорушень у сфері надрокористування, а також забезпечення безпеки на гірничих підприємствах і при здійсненні геологічного вивчення надр.

Надано авторське визначення поняття «адміністративно-правовий статус гірничої поліції». Встановлено перелік повноважень, прав і обов'язків Гірничої поліції щодо здійснення контрольної та наглядової діяльності у сфері надрокористування, а саме: 1) забезпечення безпеки та здоров'я працівників під час: а) проведення робіт на гірничо-добувних підприємствах; б) розвідки та геологічного вивчення надр; 2) контроль і нагляд за використанням вибухових речовин з метою забезпечення безпеки працівників; 3) забезпечення безпеки праці на робочому місці та охорони здоров'я під час видобутку й переробки корисних копалин, при здійсненні робіт з геологічного вивчення надр; 4) здійснення заходів щодо попередження правопорушень у сфері надрокористування. Зазначено, що представники Гірничої поліції відповідно до покладених на неї завдань мають право: безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку територію гірничих підприємств, гірничі відводи, територію, де здійснюється незаконне видобування корисних копалин; перевіряти в установленому порядку наявність спеціальних дозволів на використання надр; складати протоколи про адміністративні правопорушення у сфері надрокористування; зупиняти транспортні засоби та проводити їх огляд, а також проводити огляд знарядь, що використовуються для видобування корисних копалин; проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням у сфері надрокористування; викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для отримання від них усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними норм законодавства про надра.

Обґрунтовано доцільність передання Гірничій поліції ряду повноважень Державної служби з питань праці України, а саме: контроль за поводженням з вибуховими матеріалами; контроль за ліквідацією та консервацією гірничих об'єктів; забезпечення безпеки та здоров'я працівників при проведенні гірничих робіт і геологічного вивчення надр; здійснення нагляду (контролю) за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду; складання у випадках, передбачених законом, протоколів про адміністративні правопорушення, розгляд справ про такі правопорушення і накладання адміністративних стягнень. Необхідність внесення змін до частини 3 ст. 3 та ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» щодо створення підрозділів гірничої поліції та ухвалення окремого нормативно-правового акту – Положення «Про Гірничу поліцію України».

У підрозділі 4.3. «Теоретичні та практичні проблеми адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері надрокористування» окреслено проблеми правозастосування. З'ясовано, що інститут адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері надрокористування є міжгалузевим інститутом, оскільки охоплює не

лише правовідносини у сфері надрокористування, а й земельні, екологічні та інші правовідносини природоохоронного законодавства. Досліджено склад адміністративного правопорушення у сфері надрокористування: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень у сфері надрокористування. Виокремлено групи правопорушень у сфері надрокористування: 1) порушення права державної власності на надра; 2) порушення вимог щодо охорони надр; 3) порушення правил проведення робіт з геологічного вивчення надр.

Надано пропозиції щодо внесення змін до ст. 53-3 та ст. 53-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Досліджено склад правопорушень у сфері земельних відносин, пов'язаних із відносинами у сфері надрокористування, а саме: зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу (ст. 53-3 КпАП) та незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 53-4 КпАП, ст. 54 КУпАП). Встановлено необхідність застосування у нормах ст. 53-3 та 53-4 КУпАП єдиного поняття – «поверхневий шар земель»; доповнення вищезазначених статей змістом – «незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель у разі самовільного використання надр». Доведено доцільність об'єднання змісту ст. 53-3 і ст. 53-4 КУпАП в єдину статтю та запропоновано викласти її у наступній редакції: ст. 53-3 КУпАП «Незаконне заволодіння поверхневим шаром земель».

Обґрунтовано доцільність внесення доповнення до ч. 2 ст. 54 КУпАП – «не проведення рекультивації порушених земель у зв'язку з проведенням гірничих робіт», та ст. 52 Закону України «Про охорону земель».

Запропоновано доповнити положення ст. 1 Закону України «Про охорону земель» поняттям «рекультивація порушених земель» – як комплекс гірничотехнічних, меліоративних, сільськогосподарських, лісогосподарських та інженерно-будівельних робіт, спрямованих на відновлення родючості ґрунтів, **створення чого?** сприятливого навколишнього середовища на звільнених територіях після закінчення видобування корисних копалин відкритим або підземним способом. Ст. 35 Закону України «Про охорону земель» таким змістом: «...забезпечувати захист земель при проведенні геологічного вивчення надр та видобутку корисних копалин шляхом дотримання нормативів і правил, встановлених при здійсненні господарської діяльності, пов'язаної із зняттям поверхневого шару ґрунту»; доповнити положення ст. 36 Закону України «Про охорону земель» таким змістом: «...при здійсненні господарської діяльності на землях лісогосподарського призначення, водного фонду, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого призначення, рекреаційного призначення мають бути забезпечені заходи щодо охорони земель на основі реалізації комплексу заходів щодо збереження їх продуктивності».

Запропоновано викласти в іншій редакції ст. 47, 57, 58 КУпАП. Внести до положень Кодексу України про надра та Кодексу України про адміністративні правопорушення дефініцію – «забудова площ залягання

корисних копалин». Надано визначення поняття «адміністративне правопорушення у сфері надрокористування».

Встановлено класифікацію адміністративних правопорушень у сфері надрокористування з поділом на основні групи, а саме: 1) земельні правопорушення, пов'язані з використанням поверхневого шару ґрунту у разі здійснення видобутку корисних копалин (ст. 53-3; 53-4 КУпАП); 2) земельні правопорушення, пов'язані з відновленням поверхневого шару ґрунту шляхом рекультивації (ст. 54 КУпАП); 3) правопорушення у сфері надрокористування, пов'язані з порушенням права державної власності на надра; 4) правопорушення щодо охорони надр; 5) правопорушення щодо правил проведення робіт з геологічного вивчення надр.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-правове узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, яке полягає у розробленні авторської концепції вдосконалення інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування України.

1. Досліджено історико-правові аспекти розвитку контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. Встановлено, що в період розвитку ранніх цивілізацій на території України – палеоліту (кінець IV – початок III тис. до н.е) та мезоліту (10 тис. – 7 тис. рр. до н.е.), закладались підвалини формування інституту надрокористування на території сучасної України.

У період трипільської культури (VI–III тис. рр. до н. е.) інститут управління і контролю у сфері надрокористування набув значного розвитку, що позначилось на впорядкуванні вибору земельних ділянок для видобутку корисних копалин, знаннях їх видів і формуванні навичок використання корисних копалин, наявності галузевих виробництв, пов'язаних з добуванням корисних копалин.

У період Київської Русі та Галицько-Волинського князівства (IX–XIII ст.) значного рівня досяг інститут надрокористування, що виявилось в наявності потужної, як на той час, мінерально-сировинної бази, контролю і нагляду; водночас у нормах права не відображалось правове регулювання надрокористування, оскільки земельна ділянка розглядалась як єдиний природний об'єкт, що включав не тільки територію поверхні землі, а й підземний простір.

У період перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського (друга половина XIV ст.) управлінська та контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування не зазнала значних змін і зберігала всі попередні структури органів управління та контрольно-наглядової діяльності.

Період перебування українських земель у складі Польського королівства (друга пол. XIV – XV ст.) позначився: виданням окремих перших кодифікованих актів у сфері надрокористування, а саме – «Гірничих статутів» 1368 р. та 1505 р., формуванням інституту гірничої регалії, а згодом – гірничої акцесії, інституту дозвільної діяльності («привілей») на здійснення розвідувальних робіт і запровадження інституту контрольно-наглядової діяльності.

У період Українського Козацтва (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.) контрольно-наглядові повноваження здійснювали особи, які отримували право власності або оренди певних територій від гетьмана або козацької громади.

У період перебування Західноукраїнських земель у складі Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) імперії (кінець XVIII – поч. XX ст.) була створена ефективна система управління й контролю, у тому числі й у сфері надрокористування, що мала чітку та збалансовану структуру системи органів управління і контролю. Значна увага приділялась правовому регулюванню правовідносин у сфері використання та охорони надр.

За часів перебування земель України у складі Російської імперії інститут контрольно-наглядової діяльності набув значного розвитку, водночас постійна зміна органів контрольно-наглядової діяльності негативно впливала на його вдосконалення і подальше формування.

Під час перебування України у складі СРСР наявність системи центральних і республіканських органів контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування та вплив адміністративно-командної системи не сприяли розвитку інституту контрольно-наглядової діяльності у зазначеній сфері. Період незалежної України відзначився запровадженням законодавчої бази та становленням системи суб'єктів у сфері охорони надр.

2. Здійснено періодизацію генези контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування:

I період: перший етап – палеоліт (кінець IV – початок III тис. рр. до н.е); другий етап – мезоліт (10 тис. – 7 тис. рр. до н. е.); третій етап – трипільська культура (VI–III тис. рр. до н. е.).

II період: Київська Русь (IX–XII ст.).

III період: перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського і Польського королівства (друга пол. XIV – XV ст.).

IV період: Українське Козацтво (XVI ст. – 40 рр. XIX ст.).

V період: перебування Західноукраїнських земель у складі Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорської) імперії (кінець XVIII – початок XX ст.).

VI період: перебування земель України у складі Російської імперії (початок XVIII – початок XX ст.), що поділено на етапи: перший етап (початок XVIII ст.); другий етап (середина XVIII ст. – кінець XVIII ст.); третій етап (кінець XVIII ст. – поч. XIX ст.); четвертий етап (середина XIX ст. – поч. XX ст.).

VII період: перебування українських земель у складі Радянського Союзу (1917–1991), що поділений на етапи: перший етап (початок ХХ ст.); другий етап (30–40 рр. ХХ ст.); третій етап (50–60 рр. ХХ ст.); четвертий етап (70–80 рр. ХХ ст.).

VIII період: незалежної України (1990 р. – дотепер), що поділений на етапи: перший етап (1991–1993); другий етап (1993–1998); третій етап (поч. 2000–2010); четвертий етап (2010 – донині);

3. Виявлено теоретичні проблеми адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності, що стосуються категоріального апарату, який застосовується в межах адміністративно-правової регламентації контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Уточнено поняття «надра» та «надрокористування» як ключових правових дефініцій у сфері надрокористування і в суміжних галузях природоресурсового права. Обґрунтовано, що юридична категорія «надра» містить наступні складові: 1) просторову складову – частина земної кори, поверхня суші, дно водних об'єктів; 2) вертикальну просторову складову – простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння; 3) третя складова – встановлює межі освоєння надр, що трактуються законодавцем як глибини, доступні для геологічного вивчення та освоєння.

4. Встановлено, що питання про визначення дефініцій «надра» та «надрокористування» залишається дискусійним в сучасній юридичній науці, оскільки належить як до правового поняття, так і геологічного. Дефініція «надра» потребує уточнення в частині, що торкається глибини геологічного вивчення та освоєння надр. Надано авторське визначення поняття «надра», яке уявляє собою частину геологічного середовища, що включає гірські породи (корисні копалини), які знаходяться в межах державного кордону держави і території її континентального шельфу та простягається від поверхні землі до меж їх природного розташування в земній корі. Під поняттям «надрокористування» розуміється діяльність користувачів надр щодо видобутку корисних копалин та їх геологічного вивчення, що здійснюється відповідно до законодавства.

5. Уточнено поняттєво-категоріальний апарат контрольно-наглядової діяльності через такі категорії: «діяльність», «правова діяльність», «юридична діяльність», «управлінська діяльність», «контрольно-наглядова діяльність», «контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування».

Сформульовано концептуальне бачення адміністративно-правових засад контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні як правової категорії, під якою розуміється закріплена нормами адміністративного права система заходів організаційно-правового, інформаційного та фінансового характеру, спрямованих на суб'єктів надрокористування, котра здійснюється органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими особами, покликаними забезпечити виконання інтересів держави, суспільства та громадян у сфері надрокористування.

6. Досліджено сутність контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Окреслено ознаки контрольно-наглядової діяльності як окремого різновиду соціальної діяльності загалом і юридичної діяльності зокрема. Встановлено, що контрольно-наглядовій діяльності притаманні дві групи ознак: загальні, що характеризують її як діяльність у цілому, та спеціальні, що визначають її як правове явище. Серед загальних ознак слід назвати такі: 1) наявність компонентів (мета, засіб, результат, процес здійснення), пов'язаних сутнісно-змістовним характером; 2) взаємодію цих компонентів; 3) певну самостійність. До специфічних ознак контрольно-наглядової діяльності варто віднести такі: 1) державновладний характер; 2) цілеспрямований характер; 3) організуючий характер, що забезпечується за допомогою правових засобів; 4) її зміст складають окремі дії уповноважених суб'єктів щодо здійснення контролю й нагляду за підлеглими структурами; 5) ця діяльність пронизує правовим впливом усі сфери суспільного життя, які підлягають правовому регулюванню, забезпечуючи його ефективність.

Сформульовано авторське визначення поняття «контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування» як діяльність уповноважених органів публічної адміністрації та суб'єктів громадського контролю, спрямована на здійснення державного контролю і нагляду за повнотою геологічного вивчення надр, за їх раціональним використанням і охороною, забезпеченням безпеки на гірничих підприємствах.

7. Встановлено сутність, зміст і місце інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Визначено сутність інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування – як комплексний правовий інститут, що включає правові норми, які регулюють однорідну діяльність уповноважених органів публічної влади, а також суб'єктів громадського контролю у сфері надрокористування. З'ясовано, що інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування притаманний регулятивно-охоронний характер.

8. Констатовано, що контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування є однією із форм реалізації державної влади, яка забезпечує дотримання законності щодо раціонального використання надр та їх охорони в процесі діяльності гірничодобувних підприємств і геологічного вивчення надр. Під формою здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування розуміємо способи зовнішнього прояву контрольно-наглядових дій уповноважених суб'єктів публічної адміністрації.

9. Охарактеризовано, що інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування уявляє собою сукупність відокремлених і взаємопов'язаних правових норм щодо правової охорони та використання надр, що утворюють частину галузі адміністративного та екологічного права та регулюють певну групу однорідних суспільних відносин. Виокремлено характерні особливості інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування, а саме: 1) комплексний зміст, що включає сукупність правових норм, які стосуються правової охорони, використання надр і

діяльності гірничих підприємств; 2) регулятивний характер (комплекс юридичних норм впливає на відносини у сфері надрокористування, у сфері гірничої діяльності); 3) взаємозв'язок з іншими нормами права, що належать до різних правових інститутів (адміністративного, земельного, екологічного, господарського, цивільного та ін.); 4) наявність юридичних засобів впливу; 5) внутрішня організація (наявність кола суб'єктів, їхній правовий статус, права й обов'язки); 6) предметний характер; 7) галузевий сутнісний зміст.

10. Встановлено систему суб'єктів здійснення державної контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування, що включає структурні ланки. До органів спеціальної компетенції, що здійснюють контрольно-наглядові повноваження у сфері надрокористування, відносимо: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державну екологічну інспекцію України, Державну службу геології та надр України, Державну службу України з питань праці.

Зроблено висновок, що постійне реформування системи органів виконавчої влади суттєво і не завжди виправдано впливає на діяльність публічної адміністрації у сфері надрокористування, а інколи призводить до неефективного виконання публічною адміністрацією поставлених завдань. Суттєвим недоліком органів публічної влади у сфері надрокористування є наявність дублювання повноважень.

11. Встановлено, що значну роль у забезпеченні законності й правопорядку в процесі здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування відіграє громадський контроль, покликаний здійснювати громадські екологічні інспектори. Акцентується увага на доцільності залучення до здійснення функції громадського контролю у сфері надрокористування представників екологічних громадських екологічних організацій як суб'єктів громадського екологічного контролю. Запропоновано вважати доцільним здійснення громадського контролю представниками екологічних громадських організації спільно з громадськими екологічними інспекторами та представниками підрозділу спеціальної Гірничої поліції. Обґрунтовано доцільність ухвалення Закону України «Про громадський екологічний контроль» з окремим розділом «Громадський контроль у сфері надрокористування». Запропоновано надати громадським інспекторам, що здійснюють контрольні функції у сфері надрокористування, статус громадських інспекторів з охорони надр.

Сформульовано визначення поняття «громадський контроль у сфері надрокористування», а саме – діяльність громадян і громадських об'єднань, які наділені повноваженнями щодо здійснення контролю за охороною та раціональним використанням надр з метою перевірки дотримання норм законодавства про надра, попередження, виявлення та усунення правопорушень у цій сфері.

12. Встановлено генезу розвитку інституту промислової безпеки, охорони праці у сфері надрокористування. Досліджено формування інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері промислової безпеки, охорони праці у сфері надрокористування. Зазначено, що інститут охорони

праці у сфері надрокористування включає норми, які встановлюють загальні вимоги охорони праці, а також норми, що містять додаткові заходи охорони праці та безпеки праці на гірничих підприємствах. Зазначено, що гірниче підприємство уявляє собою цілісний технічно та організаційно відокремлений майновий комплекс засобів і ресурсів для видобутку корисних копалин, належить до одного із найнебезпечніших підприємств, а гірнича діяльність потребує застосування особливих заходів забезпечення безпеки людини при геологічному вивченні та розробці надр. Підкреслено, що контроль і нагляд мають охоплювати всю систему заходів зі створення здорових і безпечних умов праці при здійсненні видобутку корисних копалин.

13. З'ясовано, що особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері промислової безпеки, охорони праці у сфері надрокористування здійснюються Державною службою України з питань праці. Доведено доцільність передання певних повноважень новоствореній Гірничій поліції, а саме: виконання законодавства у сфері охорони праці в частині здійснення державного гірничого нагляду та безпечного ведення робіт на гірничих підприємствах під час видобутку корисних копалин та їх переробки, а також здійснення контролю і нагляду при проведенні геологічних і маркшейдерських робіт під час дослідно-промислової розробки та експлуатації родовищ корисних копалин, під час консервації гірничих підприємств; здійснення контролю за своєчасністю та об'єктивністю розслідування нещасних випадків на гірничому виробництві.

Обґрунтовано доцільність, передання повноважень Державній службі геології та надр України: щодо надання гірничих відводів на розробку родовищ корисних копалин, будівництво та експлуатацію підземних споруд та інших цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин; здійснення нагляду (контролю) за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду.

14. З'ясовано особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування центральним органом виконавчої влади у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Надано пропозиції щодо внесення змін до частини 1 ст. 37 Кодексу України про надра поняття «геологічне вивчення надр», котре визначаємо як «науково-практичну діяльність, спрямовану на отримання повної та достовірної інформації про геологічну будову надр та виявлення оцінки запасів корисних копалин, дотримання необхідних умов їх розвитку з метою подальшої розробки корисних копалин, для здійснення якої надра надаються у користування». Для здійснення геологічного вивчення надр мають бути забезпечені наступні вимоги: раціональне і ефективне проведення геологічних робіт; повнота вивчення геологічної будови надр; достовірність визначення кількості та якості запасів корисних копалин.

Запропоновано внести доповнення до положень Земельного кодексу України, а саме: ст. 95 «Землекористувачі мають право на здійснення

геологічного вивчення надр», ст. 97 «Обов'язки підприємств, установ і організацій, що проводять розвідувальні роботи».

15. Проаналізовано співвідношення понять «раціональне використання надр» та «охорона надр». Доведено, що раціональне використання надр та їх охорона – категорії нерівнозначні, оскільки охорона стосується надр як природного об'єкта, а використання надр – корисних копалин як природного ресурсу. Встановлено, що раціональне використання і охорона надр є різними, але водночас взаємопов'язаними категоріями. Обґрунтовано доцільність внесення доповнення до Розділу VI Закону України «Про охорону земель» статтею «Охорона земель у процесі здійснення геологічного вивчення надр і видобутку корисних копалин» у наступній редакції: «При здійсненні діяльності, пов'язаної з геологічним вивченням надр і видобутком корисних копалин, забезпечуються: раціональне використання земель; дотримання встановлених законодавством правил проведення геологорозвідувальних робіт та інших робіт, пов'язаних з вилученням і використанням надр; зняття родючого шару ґрунту, його складування, збереження та використання при рекультивації земель».

Внесено пропозицію щодо доповнення положень ст. 1 Гірничого Закону України поняттям «геологічна розвідка корисних копалин», під яким слід розуміти комплекс спеціальних робіт і досліджень геологічної будови надр, речовинного складу, кількості та якості з метою розробки корисних копалин і вивчення їх структури.

16. З метою уникнення дублювання контрольних функцій у сфері надрокористування запропоновано передати функції контролю за геологічним вивченням надр Державній екологічній інспекції України від Державної служби геології та надр України.

Запропоновано передати Державній службі геології та надр України повноваження щодо нагляду (контролю) за дотриманням умов спеціальних дозволів на користування надрами в частині державного гірничого нагляду. Зроблено висновок щодо доцільності підпорядкування Департаменту державного геологічного контролю, що належить до складу Державної служби геології та надр, Державній екологічній інспекції (як запропоновано, Державній екологічній службі).

17. З метою вдосконалення діяльності Департаменту державного геологічного контролю Державної служби геології та надр України пропонується включити до його структури: відділ контролю за геологічним вивченням надр, до повноважень якого належить контроль: за повнотою вивчення геологічної будови надр; за обґрунтованістю напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр; за повнотою відомостей про кількість запасів корисних копалин; за відповідністю геологорозвідувальних робіт державним контрактам і замовленням; а також відділ контролю за методичним забезпеченням геологічного вивчення надр, до повноважень якого належатиме: контроль за застосуванням методик і технологій для геологічного вивчення надр; методичне забезпечення проведення робіт з геологічного вивчення та використання надр.

18. Встановлено особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування, що здійснюється центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику щодо здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів.

Обґрунтовано необхідність зосередження повноважень щодо контролю і нагляду та геологічним вивченням надр і контролю за анулюванням спеціальних дозволів на користування надрами у Державної екологічної інспекції України та передачі зазначених повноважень від Державної служби геології та надр України.

З метою формування єдиного органу контрольно-наглядової діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів обґрунтовано доцільність посилення ролі Державної екологічної інспекції України шляхом надання їй статусу служби (Державна екологічна служба України) та статусу правоохоронного органу, а також подальшим підпорядкуванням цієї служби Міністерству внутрішніх справ України. Підкреслено доцільність підпорядкування Гірничої поліції Міністерству внутрішніх справ України.

19. Виходячи зі змісту Положення «Про Державну екологічну інспекцію України», видається доцільним відокремити положення щодо здійснення державного нагляду (контролю) за використанням надр від положення щодо здійснення державного нагляду (контролю) за використанням земель та викласти його окремим пунктом у наступній редакції (пп. 2 п. 3 Положення Державну екологічну інспекцію України): 2) здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері охорони надр. Також потребує доповнення абзац б. пп. 2 п. 4 Положення «Про Державну екологічну інспекцію України»). Пропонується викласти його в наступній редакції: «...здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, вимог законодавства про охорону надр, щодо: забезпечення повноти геологічного вивчення, раціонального, комплексного використання надр; раціонального використання розкритих порід і відходів виробництва; застосування раціональних, екологічно безпечних технологій видобування корисних копалин; збереження запасів корисних копалин родовищ, що консервуються; безпечного для людей, майна і навколишнього природного середовища ведення робіт щодо раціонального використання відходів переробки; недопущення самовільного користування надрами; дотримання встановленого законодавством порядку надання надр у користування; недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами; охорони родовищ корисних копалин від затоплення, обводнення, пожеж та інших факторів; запобігання самовільній забудові

площ залягання корисних копалин; запобігання забрудненню надр при підземному зберіганні нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод».

20. З метою удосконалення контрольної-наглядової діяльності надано пропозиції щодо внесення змін до ст. 60 Кодексу України про надра і пропонується викласти його у такій редакції: «Державний контроль і нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, контроль за поводженням із відходами видобувної промисловості, спрямовані на забезпечення дотримання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами встановленого порядку користування надрами, виконання інших обов'язків щодо охорони надр, встановлених законодавством України».

Частину 3 ст. 61 Кодексу України про надра викласти у такій редакції: «Державний контроль за використанням і охороною надр та їх геологічним вивченням у межах своєї компетенції здійснює центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів».

21. Проаналізовано Директиви ЄС: 2011/92/ЄС; 2006/21/ЄС; 94/22/ЄС; 2006/118/ЄС, спрямовані на встановлення єдиних стандартів у сфері надрокористування. Встановлено, що особливе значення в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС становлять норми Директиви ЄС 94/22/ЄС, яка встановлює основоположні вимоги до процедури надання надр у користування. У контексті адаптації норм національного законодавства до законодавства ЄС доцільно доповнити ст. 1 Закону України «Про відходи» поняттям «відходи видобувної промисловості» – речовини, які належать до продуктів видобутку і переробки мінеральної сировини, що виділяються у процесі розробки родовищ корисних копалин, у результаті їх збагачення та переробки». Запропоновано внести зміни до ст. 60 КУпН, а саме: «Державний контроль і нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, контроль за поводженням із відходами видобувної промисловості спрямовані на забезпечення дотримання всіма державними органами, підприємствами, установами, організаціями та громадянами встановленого порядку користування надрами, виконання інших обов'язків щодо охорони надр, встановлених законодавством України».

22. Визначено етапи формування інституту контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування Республіки Італія. З'ясовано тенденції розвитку законодавства Республіки Італія та встановлено історичні періоди формування цього інституту. Проаналізовано повноваження гірничої поліції Республіки Італія як органу контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Встановлено повноваження, до яких належать: контроль і нагляд за безпекою на гірничих підприємствах при здійсненні гірничої діяльності; контроль за забезпеченням безпеки та здоров'я працівників у процесі видобутку корисних копалин та їх переробки; розслідування

нешасних випадків при здійсненні гірничої діяльності з метою встановлення відповідальності; здійснення наглядових функцій щодо використання корисних копалин у процесі видобутку та переробки; здійснення контрольних та наглядових функцій під час розвідки та геологічного вивчення надр; контроль і нагляд за дотриманням безпеки при проведенні вибухових робіт; здійснення заходів щодо попередження правопорушень у сфері надрокористування; здійснення державного нагляду (контролю) під час експлуатації, ліквідації або консервації гірничих підприємств.

Обґрунтовано доцільність запозичення досвіду гірничої поліції Республіки Італія (Polizia Mineraria) у контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС та з метою вдосконалення інституту контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. На цій підставі, з метою посилення ролі інституту контрольної-наглядової діяльності у сфері надрокористування, обґрунтовано доцільність формування спеціального підрозділу Гірничої поліції. Встановлено перелік повноважень, прав та обов'язків Гірничої поліції щодо здійснення контрольної та наглядової діяльності у сфері надрокористування, обґрунтовано необхідність внесення змін до частини 3 ст. 3 Закону України «Про Національну поліцію», а саме: у складі поліції функціонують: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення; 7) гірничча поліція. А також доцільності прийняття Положення «Про Гірничу поліцію України».

23. Обґрунтовано необхідність застосування у нормах ст. 53-3 КУпАП понять «поверхневий шар земель» та «незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель в разі самовільного використання надр».

Доведено доцільність об'єднання ст. 53-3 та ст. 53-4 КУпАП в єдину статтю; запропоновано викласти її у наступній редакції: Стаття 53-3 «Незаконне заволодіння поверхневим шаром земель». Зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту, тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель – тягне за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Досліджено склад адміністративного правопорушення у сфері надрокористування. Виокремлено групи правопорушень у сфері надрокористування: 1) порушення права державної власності на надра; 2) порушення вимог щодо охорони надр; 3) порушення правил проведення робіт з геологічного вивчення надр.

Запропоновано ст. 47 «Порушення права державної власності на надра» КУпАП викласти у такій редакції: «Самовільне користування надрами,

укладення угод, які в прямій чи прихованій формі порушують право власності на надра, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Статтю 57 «Порушення вимог щодо охорони надр» доповнити частиною четвертою КУпАП, яку викласти в такій редакції: «Забудова площ залягання корисних копалин, здійснена без належно оформлених вимог і наявності спеціального дозволу, а також невиконання правил охорони надр і вимог щодо охорони довкілля, будівель і споруд від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, знищення або пошкодження спостережних режимних свердловин на підземні води, а також маркшейдерських і геодезичних знаків, тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Частину п'яту ст. 57 КУпАП викласти у такій редакції: «Отримання доходу від незаконного видобутку корисних копалин у великих розмірах має місце, коли його сума у триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

Запропоновано внести до положень КУпН та КУпАП дефініцію – «забудова площ залягання корисних копалин», – діяльність, спрямована на розміщення об'єктів будівництва гірничої промисловості на земній поверхні або в якості підземних споруд, пов'язаних з використанням корисних копалин в масиві гірських порід». Надано визначення поняття «адміністративне правопорушення у сфері надрокористування» – це суспільно шкідливе, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність) фізичної чи юридичної особи, що посягає на право державної власності на надра, порядок охорони та використання корисних копалин, за яке законодавством України встановлюється адміністративна відповідальність».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Адаптація національного законодавства відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом : монографія / за ред. О. В. Кузьменко. Київ : Видавничий центр «Кафедра», 2019. 678 с. (*Авторський внесок: розділ «Приватно-правові проблеми вдосконалення правового регулювання надрокористування в Україні в контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС». С. 525–532*).
2. Європейські стандарти у сфері надрокористування та їх імплементація в українське законодавство : спільний українсько-словацький проєкт Пряшівського університету Словаччини / кол. авторів; керівник проєкту М. О. Стефанчук. Пряшів-Тернопіль : ФОП Бондарчук І. В., 2018. 90 с.

(Авторський внесок: розділ «Директиви ЄС у сфері надрокористування». С. 76–89).

Статті в наукових фахових виданнях України:

3. Мачуська І. Б. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС у сфері надрокористування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 241–243.
4. Поняття «надра» в контексті здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 2. С. 146–150.
5. Мачуська І. Б., Мачуський В. В. Становлення інституту контрольно-наглядової діяльності у період перебування українських земель у складі Російської імперії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 261–264. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=124>
6. Світличний О. П., Мачуська І. Б. Формування інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування у період СРСР. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 140–143.
7. Мачуська І. Б. Проблеми та шляхи вдосконалення незаконного видобутку корисних копалин в Україні у контексті здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. *Приватне та публічне право*. 2020. Випуск № 3. С. 74–78.
8. Мачуська І. Б. Формування інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування у Київській Русі (IX–XII ст.): історико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020 р. № 4. С. 177–180.
9. Мачуська І. Б. Кодифікація екологічного законодавства в контексті вдосконалення правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. *Екологічне право*. 2020. № 1. С. 47–52.
10. Мачуська І. Б. Контроль і нагляд у сфері надрокористування в Україні. *Соціологія права*. 2020. Випуск 2 (33). С. 52–56.
11. Мачуська І. Б. Поняттєво-категоріальний апарат дослідження контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 5. С. 149–151.
12. Мачуська І. Б. Інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування у період перебування українських земель у складі Литви та Польщі (друга половина XIV – початок XVI ст.): історико-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 137–139.
13. Мачуська І. Б. Контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування на сучасному етапі розвитку незалежної України. *Екологічне право*. 2020. № 2. С. 51–56.
14. Мачуська І. Б. Формування підвалин інституту надрокористування на території Італії і України: історико-правовий аспект. *Соціологія права*. 2020. № 3. С. 30–34.

15. Мачуська І. Б. Адміністративно-правовий статус Державної служби з питань праці як органу контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 269–271.
16. Мачуська І. Б. Інститут контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 309–312.
17. Мачуська І. Б. Адміністративно-правовий статус Держекоінспекції України як органу контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 4. С. 403–410.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

18. Мачуська І. Б. Історико-правові аспекти контрольно-наглядової діяльності у період перебування українських земель у складі Австро-Угорської імперії. *Верховенство Права* : міжнародний науковий журнал. Молдова. 2018. № 3. С. 54–60.
19. Мачуська І. Б. Гірнична поліція Республіки Італії як орган контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. *Znanstvena misel*. Словенія. 2020. № 45. С. 46–50.
20. Історико-правові аспекти формування підвалин інституту надрокористування у найдавніші часи на території сучасної України. *Znanstvena misel*. Словенія. 2020. № 46 (2). С. 11–15.
21. Особливості формування інституту надрокористування у період українського козацтва на території України: історико-правовий аспект. *Znanstvena misel*. Словенія. 2020. № 47 (2). С. 16–21.
22. Порівняльно-правовий аналіз правової дефініції «надра» на прикладі законодавства зарубіжних країн в контексті дослідження контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. *Modern engineering and innovative technologies* : міжнародний науковий періодичний рецензуємий журнал. Болгарія. 2020. № 14 (3). С. 103–111.

Тези наукових доповідей:

23. Мачуська І. Б. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері надрокористування: теоретико-правовий аспект. *Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 8 червня 2018 р. / за ред. проф. Р. С. Мельника. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 143–145.
24. Мачуська І. Б., Мачуський В. В. Юридичний переклад актів *acquis communautaire* у сфері екології як один із актуальних напрямів сучасного перекладознавства. *Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 8 червня 2018 р. / за ред. проф. Р. С. Мельника. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 220–222.

25. Мачуська І. Б. Вдосконалення законодавства України у сфері надкористування у контексті адаптації до законодавства ЄС. *Юридичний дискус у контексті міжкультурної комунікації та перекладу* : Наук.-практ. конф., Київ, 1 грудня 2016 р. / Академія Адвокатури України. Київ, 2016. С. 5–7.
26. Мачуська І. Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері надкористування. *Актуальні теоретичні та практичні проблеми наближення законодавства України до права Європейського Союзу* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15 березня 2019 р.) / ред. колегія: О. В. Кузьменко та ін. Київ : Видавничий центр «Кафедра». 2019. С. 158–161.
27. Мачуська І. Б. Угода про асоціацію між Україною та ЄС як важливий чинник вдосконалення законодавства у сфері надкористування. *Наближення законодавства України до права Європейського Союзу в контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 грудня 2019 р.) / ред. кол.: О. В. Кузьменко, В. Г. Чорна. Київ : Видавничий центр «Кафедра», 2019. С. 97–101.
28. Мачуська І. Б. Держкоінспекція України як орган контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування. *Економіка, облік, фінанси, менеджмент і право в Україні та світі* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 4 грудня 2020 р.). Полтава : ЦФЕНД, 2020. С. 304–306.
29. Мачуська І. Б. Проблеми незаконного видобутку бурштину в Україні в контексті здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування. *Стан та тенденції розвитку економіки, обліку, фінансів і права* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 9 липня 2020 р.) : у 2 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2020. Ч. 2. С. 63–64.
30. Мачуська І. Б., Мачуський В. В. Інституалізація юридичного перекладу у контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС: адміністративно-правові аспекти надкористування. *Стан та тенденції розвитку економіки, обліку, фінансів і права* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 9 липня 2020 р.) : у 2 ч. Полтава : ЦФЕНД, 2020. Ч. 2. С. 66–68.
31. Мачуська І. Б. Вдосконалення інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування в Україні. *Сучасний рух науки* : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Дніпро, 8–9 жовтня 2020 р.). Дніпро, 2020. Т. 2. С. 13–14.
32. Мачуська І. Б. Правовий статус Державної служби з питань праці у контексті здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надкористування. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 4–5 грудня 2020 р.). Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2020. С. 74–76.

АНОТАЦІЯ

Мачуська І. Б. «Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні» – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний авіаційний університет. – Київ, 2021.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням проблем правового регулювання контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. Проведено дослідження історико-правових аспектів розвитку контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні в різні історичні періоди. Розкрито юридичну сутність контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Визначено поняття, сутність і структуру правового інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Проаналізовано систему суб'єктів здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування в Україні. Розглянуто правові проблеми громадського контролю у сфері надрокористування. Досліджено діяльність органів публічної влади у сфері надрокористування та внесено пропозиції щодо їх удосконалення. Досліджено нормативно-правові акти ЄС у сфері надрокористування. Проаналізовано законодавство Республіки Італія у сфері надрокористування та особливості здійснення контрольно-наглядової діяльності у зазначеній сфері. Запропоновано шляхи вдосконалення здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування шляхом формування спеціального підрозділу Гірничої поліції як органу контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування, а також ухвалення нормативно-правового акту – «Положення про Гірничу поліцію України», у контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС, посилення ролі інституту контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування. Показано, що одним із дієвих механізмів забезпечення дотримання норм законодавства у сфері надрокористування є заходи адміністративної відповідальності. Вносяться конкретні пропозиції щодо внесення змін до норм Кодексу про адміністративні правопорушення та законодавства про надра. Виокремлено чотири основні групи адміністративних деліктів за порушення законодавства у сфері надрокористування та здійснено їх класифікацію. Запропоновано розробити та прийняти низку нормативно-правових актів з метою удосконалення адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності у сфері надрокористування та внесення змін до системи чинного вітчизняного законодавства.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, корисні копалини, надра, надрокористування, органи публічної влади, громадський контроль, контроль, нагляд, контрольно-наглядова діяльність у сфері надрокористування, адміністративна відповідальність, адміністративні делікти.

АННОТАЦИЯ

Мачуськая И. Б. «Административно-правовые основы контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования в Украине» – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право. – Национальный авиационный университет. – Киев, 2021.

Диссертация является комплексным научным исследованием проблем правового регулирования контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования в Украине. Проведено исследование историко-правовых аспектов развития контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования в Украине в разные исторические периоды. Раскрыто юридическую сущность контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования. Определены понятие, сущность и структура правового института контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования. Проанализирована система субъектов осуществления государственной контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования в Украине. Рассмотрены правовые проблемы общественного контроля в сфере недропользования. Исследована деятельность органов публичной власти в сфере недропользования и внесены предложения по их усовершенствованию. Исследованы нормативно-правовые акты ЕС в сфере недропользования. Проанализировано законодательство Республики Италия в сфере недропользования и особенности осуществления контрольно-надзорной деятельности в указанной сфере. Предложены пути совершенствования осуществления контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования путем формирования специального подразделения Горной полиции как органа контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования, а также принятия нормативно-правового акта – «Положение о Горной полиции Украины» в контексте адаптации законодательства Украины к законодательству ЕС, усиления роли института контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования. Показано, что одним из действенных механизмов обеспечения соблюдения норм законодательства в сфере недропользования являются меры административной ответственности. Вносятся конкретные предложения по внесению изменений в нормы Кодекса об административных правонарушениях и законодательства о недрах. Выделены четыре основные группы административных деликтов за нарушение законодательства в сфере недропользования и осуществлена их классификация. Предложено разработать и принять ряд нормативно-правовых актов с целью усовершенствования административно-правового обеспечения контрольно-надзорной деятельности в сфере недропользования и внесения изменений в систему действующего отечественного законодательства.

Ключевые слова: административно-правовые основы, полезные

ископаемые, недра, недропользования, органы публичной власти, общественный контроль, контроль, надзор, контрольно-надзорная деятельность в сфере недропользования, административная ответственность, административные деликты.

SUMMARY

Machuska I. B. Administrative and legal basis for control and monitoring activity in the field of subsurface resources by – *On the rights of a manuscript.*

Thesis for Doctor of Law sciences in specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – National Aviation University. – Kyiv, 2021.

The thesis is a comprehensive research of the issues of legal regulation of control and monitoring activity in the field of subsurface resources in Ukraine. The author has researched historical and legal facets of control and monitoring activity in the field of subsurface resources in Ukraine in different historical periods. The author has provided insights into control and monitoring activity in the field of subsurface resources. Definitions have been given to the concept, basic nature, and structure of the legal institute of control and monitoring activity in the field of subsurface resources. The author has analysed the system of entities controlling and monitoring the field of subsurface resources in Ukraine. The author has examined legal problems of civil control for control and monitoring activity in the field of subsurface resources. The research has been undertaken into the activity of government bodies in the field of subsurface resources and proposed improvements thereof. The author has researched the EU legislation in the field of subsurface resources, namely analyzing the Italian legislation in the field of subsurface resources and features of controlling and monitoring in the field. The author has proposed ways to improve controlling and monitoring activity in the field of subsurface resources by establishing a mining police unit as an entity for controlling and monitoring in the field of subsurface resources and by passing appropriate legislation for the said unit thus harmonizing the legislation of Ukraine to that of the EU and strengthening the legal institute for controlling and monitoring in the field of subsurface resources. The author has demonstrated that one of the active mechanism for enforcement of legislation in the field subsurface resources is administrative liability. The author has proposed amendments to the Administrative Offences Code and subsurface legislation. The author has defined four groups of tort in the field of subsurface resources and provided their classification. The author has proposed to draft and pass a number of bylaws with the aim of improving administrative and legal support to controlling and monitoring activity in the field of subsurface resources and amendments to the current legislation.

Keywords: administrative and legal basis, natural resources, subsurface resource, government bodies, civil control, control, monitoring, controlling and

monitoring activity in the field of subsurface resources, administrative liability, torts.